

REVIEW PAPER

An Exploration of Urban Design Governance: Defining Goals, Principles, and Tools

Faezeh Mirzaei ^{(1)*}

1. MA of Urban Design, Department of Urban Design, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Art, Tehran, Iran. (<https://orcid.org/0009-0007-6022-4574>)

Publisher: Iran University of Art

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received:26/10/2024 Revised:20/11/2024 Accepted:18/12/2024 PP. 119-139 Keywords: <i>Urban Design Governance, Citizen Participation, Environmental Quality, Urban Design, Public Interest.</i>	Introduction: Urban design has evolved from a discipline primarily concerned with the physical form of cities into a multidisciplinary process involving institutional, social, economic, and environmental dimensions. Contemporary urban development is characterized by increasing complexity, multiple decision-making actors, and the need to balance diverse interests while improving the quality of the built environment. Consequently, attention has shifted from focusing solely on urban design products to examining the governance processes through which urban design decisions are formulated, negotiated, implemented, and evaluated. Within this context, the concept of Urban Design Governance has emerged as a framework that integrates governance principles with urban design practice. It emphasizes coordination among public authorities, private-sector organizations, professionals, and local communities while promoting transparency, accountability, participation, and the protection of the public interest. Rather than viewing urban design as an isolated technical activity, this perspective recognizes it as a collaborative process requiring effective institutional arrangements and governance mechanisms. Despite the growing international literature, particularly the contributions of Matthew Carmona, research on Urban Design Governance remains limited, and a comprehensive synthesis of its theoretical foundations and principal components is still lacking, especially in Persian academic literature. Existing studies have generally examined individual aspects of governance or urban design independently, leaving insufficient attention to their conceptual integration. This gap highlights the need for a systematic review capable of clarifying the concept, identifying its key dimensions, and providing a coherent conceptual framework for future research and professional practice. The Purpose of the Research: This study aims to clarify the concept of Urban Design Governance by developing a conceptual framework that synthesizes its theoretical foundations, objectives, principles, governance tools, stakeholders, indicators, and barriers. It also seeks to explain the relationship between Urban Design Governance and broader concepts such as public interest, spatial justice, sustainability, resilience, and citizen participation, thereby providing a theoretical basis for future research and professional practice. Methodology: This study is fundamental in purpose and qualitative in nature. A structured literature review was adopted as the research method to identify, evaluate, and synthesize the existing body of knowledge on Urban Design Governance. Relevant Persian and English publications were retrieved from major scientific databases, including Google Scholar, Scopus, Web of Science, ScienceDirect, SID, Magiran, and Civilica, using keywords such as Urban Design Governance, Design Governance, Urban Governance, and Urban Design, along with their Persian equivalents. Given the emerging nature of Urban Design Governance, no temporal limitation was applied during the search process to ensure comprehensive coverage of the available literature. The identified sources were screened according to predefined inclusion and exclusion criteria based on their relevance to the research topic, scientific credibility, originality, and

Use your device to scan and
read the article online

ARTICLE INFO	ABSTRACT
	accessibility of full-text documents. Duplicate and irrelevant sources were excluded through a systematic selection process. Ultimately, thirty-seven key references were selected from an initial pool of fifty-two sources and subjected to qualitative content analysis. The selected literature was comparatively examined to identify and classify the theoretical foundations, objectives, principles, governance tools, stakeholders, barriers, and other key components of Urban Design Governance. The findings were then synthesized into an integrated conceptual framework that explains the relationships among these components and provides a comprehensive understanding of the concept. Findings and Discussion: The findings of this study demonstrate that Urban Design Governance extends beyond conventional regulatory approaches and should be understood as an integrated framework that coordinates urban design decision-making, implementation, evaluation, and stakeholder collaboration. The literature review indicates that the concept has evolved in response to the increasing complexity of urban development, the growing number of actors involved in urban design processes, and the need to balance public and private interests while enhancing the quality of the built environment. Rather than focusing exclusively on physical design outcomes, Urban Design Governance emphasizes the institutional and procedural mechanisms through which urban design is guided, negotiated, and implemented. The analysis identified nine major drivers that explain the necessity of Urban Design Governance. These include the multi-actor nature of urban design processes, the gap between policy formulation and implementation, the need to improve environmental quality, the growing importance of sustainability and urban resilience, the pursuit of spatial justice and public interest, the enhancement of decision legitimacy through public participation, the strengthening of institutional and professional capacities, coordination among different levels of urban management, and the promotion of organizational learning and adaptability. Together, these drivers demonstrate that governance has become an essential dimension of contemporary urban design rather than a complementary administrative function. The review further revealed that Urban Design Governance is founded on several interrelated principles and values, including stakeholder participation, transparency, accountability, institutional coordination, flexibility, organizational learning, public interest, sustainability, spatial justice, and the quality of the built environment. These principles establish the normative foundation for governance while simultaneously improving the effectiveness, legitimacy, and inclusiveness of urban design processes. The findings also show that these principles are closely linked to broader governance objectives, including improving environmental quality, strengthening institutional coordination, promoting citizen participation, achieving sustainable urban development, protecting public interests, and enhancing the legitimacy of planning and design decisions. Another important finding concerns the governance tools used to influence urban design processes. Based on the reviewed literature, these tools can be classified into two complementary categories: formal and informal. Formal tools include guidance, incentives, and regulatory control implemented through planning regulations, design guidelines, policies, legal frameworks, and review procedures. Informal tools include analysis, knowledge dissemination, promotion, evaluation, and collaborative support, all of which strengthen professional learning, stakeholder engagement, institutional cooperation, and design culture. The findings indicate that effective Urban Design Governance depends on the balanced application of both categories, as neither regulatory mechanisms nor voluntary approaches alone are sufficient to achieve high-quality urban environments. Finally, the synthesized conceptual framework illustrates that Urban Design Governance functions as a dynamic system linking governance principles, stakeholders, governance tools, institutional arrangements, and urban development outcomes. This framework highlights that successful governance relies not only on formal institutions and legal regulations but also on collaboration, transparency, shared responsibility, and continuous learning. Accordingly, Urban Design Governance provides a comprehensive approach for improving urban design quality while supporting spatial justice, environmental sustainability, public participation, and long-term urban resilience. Conclusion: This study provides a comprehensive conceptual framework for understanding Urban Design Governance by integrating its theoretical foundations and key components. The

ARTICLE INFO	ABSTRACT
	findings demonstrate that effective Urban Design Governance depends on stakeholder collaboration, institutional coordination, transparency, accountability, and the complementary use of formal and informal governance tools. The proposed framework contributes to the theoretical development of the field while offering practical guidance for policymakers, urban managers, planners, and urban designers. It also provides a foundation for future empirical studies examining the implementation and effectiveness of Urban Design Governance in different planning contexts. Funding: There is no funding support. Authors' Contribution: Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work Conflict of Interest: Authors declared no conflict of interest. AI Usage Declaration: The authors declare that the AI tool ChatGPT was used for language editing and improving readability. All scientific content, analyses, results, and ultimate responsibility for the manuscript rest with the authors. Acknowledgments: We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

Highlight

- Develops a comprehensive conceptual framework for Urban Design Governance by integrating its theoretical foundations, principles, objectives, stakeholders, governance tools, and implementation barriers.
- Identifies the key dimensions and governance mechanisms required to enhance urban design quality, institutional coordination, public participation, and spatial justice.
- Provides a theoretical foundation for future Urban Design Governance studies and supports the application of governance principles in urban design practice and policymaking.

This paper is an open access and licensed under the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) license

©2024, AGM. All rights reserved.

Cite This Article: Mirzaei, F. (2024). An Exploration of Urban Design Governance: Defining Goals, Principles, and Tools. *Art of Green Management*, 2(3), 119-139. 10.30480/agm.2026.6502.1066

<http://doi.org/10.30480/agm.2026.6502.1066>

https://agm.journal.art.ac.ir/article_1523.html

*. Corresponding Author (Email: f.mirzaei@student.art.ac.ir) / (Phone: +989904567305)

This article is derived from the master's thesis of the author entitled: Identifying obstacles and limitations of realizing urban design governance in urban design projects, under supervision of Dr. Maryam Mohammadi which was defended at the Iran University of Art.

بررسی مفهوم حکمروایی طراحی شهری؛ تبیین اهداف، اصول و ابزارها

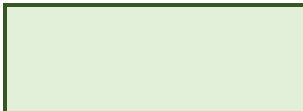
فائزه میرزائی^(۱)

۱- کارشناس ارشد، طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر ایران، تهران، ایران. (<https://orcid.org/0009-0007-6022-4574>)

ناشر: دانشگاه هنر ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۵ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۸ صص: ۱۱۹-۱۳۹	مقدمه: با افزایش پیچیدگی‌های مدیریت و توسعه شهری، رویکردهای سنتی طراحی شهری به‌تنهایی پاسخگوی مسائل چندبعدی شهرها نیستند. در این شرایط، حکمروایی طراحی شهری به‌عنوان رویکردی نوین با تأکید بر هماهنگی میان ذی‌نفعان، بهبود کیفیت تصمیم‌گیری، ارتقای کیفیت محیط شهری و تحقق توسعه پایدار، مورد توجه قرار گرفته است. با وجود گسترش مطالعات مرتبط، هنوز چارچوبی جامع برای تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و سازوکارهای این مفهوم ارائه نشده است.
واژگان کلیدی: حکمروایی طراحی شهری، مشارکت شهروندی، کیفیت محیطی، طراحی شهری، منفعت عمومی.	هدف پژوهش: هدف این پژوهش، تبیین مفهوم حکمروایی طراحی شهری و ارائه چارچوبی مفهومی از مبانی نظری، سیر تحول، ضرورت‌ها، اهداف، اصول و ارزش‌ها، شاخص‌ها، ذی‌نفعان، ابزارها و موانع تحقق آن است تا درکی منسجم از این مفهوم و جایگاه آن در فرآیند طراحی شهری فراهم شود.
	روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف، بنیادی و از نظر ماهیت، کیفی است و با استفاده از روش مرور ساختاریافته ادبیات انجام شده است. داده‌ها از طریق مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و با بررسی منابع معتبر فارسی و انگلیسی گردآوری شدند. پس از غربالگری منابع بر اساس ارتباط موضوعی، اعتبار علمی و اصالت، منابع منتخب با استفاده از تحلیل محتوای کیفی بررسی و مؤلفه‌های اصلی حکمروایی طراحی شهری استخراج و طبقه‌بندی شدند.
	یافته‌ها و بحث: یافته‌ها نشان داد که حکمروایی طراحی شهری فراتر از یک سازوکار مدیریتی، چارچوبی تعاملی برای هدایت، هماهنگی و ارزیابی فرآیندهای طراحی شهری است. این چارچوب بر اصولی همچون مشارکت، شفافیت، پاسخ‌گویی، هماهنگی نهادی، منفعت عمومی، عدالت فضایی، پایداری و یادگیری نهادی استوار بوده و تحقق آن مستلزم بهره‌گیری هم‌زمان از ابزارهای رسمی و غیررسمی و رفع موانع ساختاری، مدیریتی و فرهنگی است.
	نتیجه‌گیری: پژوهش حاضر با یکپارچه‌سازی مبانی نظری و مؤلفه‌های کلیدی حکمروایی طراحی شهری، چارچوبی مفهومی برای فهم و تحلیل این رویکرد ارائه می‌کند. این چارچوب می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای پژوهش‌های آینده و راهنمایی برای سیاست‌گذاران، مدیران شهری و متخصصان طراحی شهری در استقرار و ارتقای نظام حکمروایی طراحی شهری مورد استفاده قرار گیرد.
	نکات برجسته:
	- چارچوبی مفهومی و جامع از حکمروایی طراحی شهری با یکپارچه‌سازی مبانی نظری، اصول، اهداف، ذی‌نفعان، ابزارهای حکمروایی و موانع تحقق آن ارائه می‌کند. - ابعاد کلیدی و سازوکارهای حکمروایی مؤثر بر ارتقای کیفیت طراحی شهری، هماهنگی نهادی، مشارکت عمومی و عدالت فضایی را شناسایی می‌کند. - مبنایی نظری برای پژوهش‌های آینده در حوزه حکمروایی طراحی شهری فراهم کرده و به کاربرد اصول حکمروایی در سیاست‌گذاری و عمل طراحی شهری کمک می‌کند.
	ارجاع به این مقاله: میرزائی، فائزه. (۱۴۰۵). بررسی مفهوم حکمروایی طراحی شهری؛ تبیین اهداف، اصول و ابزارها. هنر مدیریت سبز، ۲(۳)، ۱۱۹-۱۳۹. 10.30480/agm.2026.6502.1066
این مقاله به صورت دسترسی باز و با مجوز قابل استفاده است. Creative Commons CC BY-NC 4.0 ©2024, UST. All rights reserved.	 OPEN ACCESS

*. نویسنده مسئول (رایانامه: f.mirzaei@student.art.ac.ir) // (تلفن: ۰۹۹۰۴۵۶۷۳۰۵)

این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده با عنوان شناسایی موانع و محدودیت‌های تحقق حکمروایی طراحی شهری در پروژه‌های طراحی شهری است که با راهنمایی خانم دکتر مریم محمدی در دانشگاه هنر ایران دفاع شده است.

تحولات پرشتاب شهرهای معاصر، افزایش پیچیدگی مسائل شهری، تنوع کنشگران مؤثر در توسعه شهرها و تشدید چالش‌هایی نظیر نابرابری فضایی، تغییرات اقلیمی، افت کیفیت محیط‌های شهری و تعارض منافع، موجب شده است که رویکردهای سنتی طراحی شهری به‌تنهایی پاسخگوی هدایت و مدیریت فرآیندهای توسعه شهری نباشند (Healey, 2007; UN-Habitat, 2020). در چنین شرایطی، توجه از طراحی صرف کالبدی به سوی نحوه تصمیم‌گیری، تعامل میان ذی‌نفعان و سازوکارهای هدایت و کنترل فرآیندهای طراحی شهری معطوف شده و مفهوم حکمروایی طراحی شهری به‌عنوان یکی از رویکردهای نوین در ادبیات طراحی شهری مطرح شده است (Carmona, 2016; Carmona et al., 2023). این رویکرد، طراحی شهری را نه صرفاً فعالیتی فنی، بلکه فرآیندی اجتماعی، نهادی و چندکنشگره می‌داند که در آن دولت، بخش خصوصی، جامعه مدنی، متخصصان و شهروندان در شکل‌دهی به محیط شهری و تحقق منافع عمومی نقش‌آفرینی می‌کنند (Forester, 1999; Innes & Booher, 2010).

در دو دهه اخیر، هم‌زمان با گسترش مباحث حکمروایی شهری، مفهوم حکمروایی طراحی شهری نیز به‌ویژه با آثار کرمونا و همکاران جایگاه برجسته‌ای در ادبیات بین‌المللی طراحی شهری یافته است (Carmona et al., 2023). در کنار این آثار، پژوهشگران دیگری نیز از منظرهایی همچون برنامه‌ریزی مشارکتی (Healey, 1997)، حکمروایی شبکه‌ای (Rhodes, 1996)، برنامه‌ریزی راهبردی (Albrechts, 2004)، عدالت فضایی (Fainstein, 2010) و عقلانیت مشارکتی (Innes & Booher, 2010)، ابعاد مختلف این رویکرد را تبیین کرده‌اند. با وجود این، مطالعات موجود عمدتاً هر یک بر بخشی از این مفهوم، مانند مشارکت، کیفیت محیط شهری، ابزارهای حکمروایی، عدالت فضایی یا سازوکارهای نهادی تمرکز داشته‌اند و کمتر پژوهشی به تحلیل و یکپارچه‌سازی این ابعاد در قالب چارچوبی مفهومی و منسجم پرداخته است. این خلأ در ادبیات فارسی نیز محسوس است و موجب شده است که شناختی جامع از مبانی نظری، مؤلفه‌ها و روابط میان اجزای حکمروایی طراحی شهری شکل نگیرد. از این‌رو، انجام پژوهشی که با اتکا بر مرور نظام‌مند ادبیات، مبانی نظری، سیر تحول، ضرورت‌ها، اهداف، اصول و ارزش‌ها، شاخص‌ها، ذی‌نفعان، ابزارها و موانع تحقق حکمروایی طراحی شهری را به‌صورت یکپارچه تحلیل و تبیین کند، ضروری به نظر می‌رسد. چنین چارچوبی می‌تواند ضمن توسعه دانش نظری این حوزه، مبنایی برای تحلیل، ارزیابی و عملیاتی‌سازی حکمروایی طراحی شهری در پژوهش‌های آتی و نیز در فرآیندهای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و طراحی شهری، به‌ویژه در ایران، فراهم آورد. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر تبیین مفهوم حکمروایی طراحی شهری و یکپارچه‌سازی مبانی نظری و مؤلفه‌های اصلی آن بر پایه مرور نظام‌مند ادبیات است. پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش است که مؤلفه‌های اصلی حکمروایی طراحی شهری کدامند و چگونه می‌توان روابط میان آن‌ها را در قالب یک چارچوب مفهومی منسجم تبیین کرد؟

۲- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، بنیادی و از نظر ماهیت، کیفی است و با استفاده از روش مرور ساختاریافته ادبیات انجام شده است. در این پژوهش، به‌منظور گردآوری مبانی نظری و شناسایی مؤلفه‌های حکمروایی طراحی شهری، از منابع علمی معتبر انگلیسی از طریق جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی گوگل اسکالر، اسکوپوس، وب آف ساینس و ساینس دایرکت و منابع معتبر فارسی همچون پایگاه اطلاعات علمی جهاددانشگاهی، مگ ایران و سیویلیکا و منابع دیگر گردآوری شدند. برای بازیابی منابع، از کلیدواژه‌های فارسی و انگلیسی مرتبط با موضوع، از جمله حکمروایی طراحی شهری، حکمروایی شهری، طراحی شهری، Urban Design Governance، Design Governance و Urban Governance و ترکیب‌های مختلف آن‌ها استفاده شد. با توجه به نوظهور بودن مفهوم حکمروایی طراحی شهری و محدود بودن منابع تخصصی در این حوزه، محدودیت زمانی برای جستجو و انتخاب منابع در نظر گرفته نشد تا تمامی مطالعات مرتبط مورد بررسی قرار گیرند. پس از گردآوری منابع، مقالات، کتاب‌ها و اسناد علمی بر اساس میزان ارتباط با موضوع پژوهش، اعتبار علمی، اصالت منبع و دسترسی به متن کامل ارزیابی شدند و منابع تکراری یا فاقد ارتباط مستقیم با موضوع حذف شدند. فرآیند غربالگری و انتخاب منابع در جدول ۱ ارائه شده است. در نهایت، منابع منتخب با رویکردی تحلیلی مطالعه و مقایسه شدند و از طریق تحلیل محتوای آن‌ها، مبانی نظری، سیر تحول، اهداف، اصول، شاخص‌ها، ذی‌نفعان، ابزارها و موانع تحقق حکمروایی طراحی شهری استخراج، طبقه‌بندی و تبیین شد.

جدول ۱- فرآیند غربالگری و انتخاب منابع پژوهش

مرحله غربالگری	تعداد منابع
منابع شناسایی شده در جستجوی اولیه	۵۲
منابع حذف شده پس از بررسی عنوان و چکیده	۱۰
منابع حذف شده پس از بررسی متن کامل	۵
منابع نهایی مورد استفاده	۳۷

۳- مبانی نظری

حکمرمایی طراحی شهری به عنوان یکی از رویکردهای نوین در حوزه طراحی و مدیریت شهری، طی دو دهه اخیر مورد توجه روزافزون پژوهشگران قرار گرفته است. مرور ادبیات نشان می‌دهد که مطالعات این حوزه را می‌توان در سه رویکرد اصلی طبقه‌بندی کرد. گروه نخست بر تبیین مفهوم، مبانی نظری، اصول و ابزارهای حکمرمایی طراحی شهری تمرکز داشته‌اند (Carmona et al., 2003; Carmona, 2007, 2023). گروه دوم، با تأکید بر مباحث حکمرمایی شهری، برنامه‌ریزی مشارکتی و شبکه‌های همکاری، نقش ذی‌نفعان، مشارکت عمومی و هماهنگی نهادی را در فرآیندهای طراحی شهری بررسی کرده‌اند (Healey, 1997; Rhodes, 1996; Forester, 1999; Innes & Booher, 2010). گروه سوم نیز ارتباط حکمرمایی طراحی شهری را با مفاهیمی نظیر کیفیت محیط ساخته‌شده، عدالت فضایی، پایداری و تاب‌آوری شهری مورد توجه قرار داده‌اند (Fainstein, 2010; Ahern, 2011; Meerow et al., 2016; UN-Habitat, 2020). با وجود گسترش مطالعات در این حوزه، اغلب پژوهش‌ها هر یک بر بخشی از ابعاد حکمرمایی طراحی شهری متمرکز بوده‌اند و کمتر پژوهشی به تبیین جامع مؤلفه‌ها و روابط میان آن‌ها پرداخته است. از این رو، در ادامه، مبانی نظری حکمرمایی طراحی شهری از منظر مفاهیم، سیر تحول، ضرورت‌ها، اهداف، شاخص‌ها، اصول و ارزش‌ها، ذی‌نفعان، ابزارها و موانع تحقق آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱- مفهوم حکمرمایی طراحی شهری

حکمرمایی طراحی شهری، مفهومی پیشرفته در طراحی شهری است که بر چگونگی تصمیم‌گیری، مدیریت و نظارت بر فرآیندهای طراحی شهری تمرکز دارد. این مفهوم، فراتر از مدیریت سنتی، شامل فرآیندهای مشارکتی، شبکه‌های قدرت، تعامل میان نهادها و تأثیرات بلندمدت تصمیمات طراحی است (Carmona, 2016). طراحی شهری در این چارچوب، فعالیتی فنی صرف نیست، بلکه فرآیندی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای ارتقای کیفیت زندگی و منافع عمومی است. یکی از ارکان اصلی، مشارکت ذی‌نفعان مختلف (شهروندان، نهادهای دولتی، بخش خصوصی، جامعه‌ی مدنی) است که از طریق ابزارهایی چون جلسات مشورتی و کارگاه‌های مشارکتی، حس مسئولیت‌پذیری و اعتماد را تقویت می‌کند (Batchelor, 2023). حکمرمایی طراحی شهری همچنین بر استفاده از ابزارهای رسمی و غیررسمی (سیاست‌ها، قوانین، استانداردها، فرهنگ و آموزش) برای هدایت فرآیند طراحی تأکید دارد (Carmona, 2017).

این رویکرد، جنبه‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی شهر را به طور همزمان در نظر می‌گیرد و با اهداف توسعه‌ی پایدار و عدالت اجتماعی همسو است (خوش‌خبر، ۱۴۰۱). فرآیند طراحی شهری خطی نیست و با بازخورد و تعامل مستمر شکل می‌گیرد (Carmona, 2013)، که امکان پاسخگویی به تغییرات و بهبود کیفیت محیط مصنوع را فراهم می‌کند. شفافیت و پاسخگویی، دسترسی به اطلاعات و توضیح عملکرد نهادهای، از اصول پایه‌ای برای اعتماد عمومی و مشروعیت تصمیم‌ها هستند (Zollar, 2013). حکمرمایی طراحی شهری به عدالت فضایی توجه دارد و توزیع عادلانه‌ی فرصت‌ها و منابع شهری را تضمین می‌کند، به ویژه برای اقشار محروم (دهقان و ذکاوت، ۱۳۹۳). این مفهوم به هماهنگی میان اهداف طراحی، مدیریت و برنامه‌ریزی شهری اهمیت می‌دهد تا تعارضات مدیریت شده و اهداف بلندمدت توسعه تضمین شوند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). در نهایت، حکمرمایی طراحی شهری چارچوبی برای سازماندهی تعاملات، مشخص کردن ارزش‌ها و اهداف توسعه و تضمین کیفیت تصمیم‌ها و محیط شهری با استفاده از ابزارهای متعدد است. این مفهوم، فرآیندها، مشارکت‌ها و اثرات بلندمدت تصمیمات شهری را در بر گرفته و توسعه‌ی شهری پایدار، عادلانه و با کیفیتی را هدایت می‌کند (Carmona, 2016; Batchelor, 2023).

جدول ۲- تعریف‌های حکمروایی طراحی شهری

تعریف	ویژگی‌های اصلی	نظریه‌پردازان	منبع
حکمروایی طراحی شهری فرآیندی است که در آن ابزارهای رسمی و غیررسمی برای هدایت، کنترل و ارتقای کیفیت محیط مصنوع استفاده می‌شوند و مشارکت جامعه در آن اهمیت دارد.	استفاده از ابزارهای رسمی و غیررسمی مشارکت جامعه ارتقای کیفیت محیط فرآیند غیرخطی	کرمونا، بنتو و گابریلی	(Carmona et al., 2023)
چارچوبی برای هدایت طراحی شهری که شامل تعامل میان نهادهای دولتی، بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی بوده و هدف آن تضمین کیفیت و مشروعیت تصمیمات شهری است.	تعامل میان ذی‌نفعان، مشروعیت، تضمین کیفیت، هماهنگی نهادها	بچلر	(Batchelor, 2023)
چارچوبی برای هماهنگی میان اهداف طراحی شهری، مدیریت و برنامه‌ریزی است که تعارضات میان ذی‌نفعان مختلف را مدیریت می‌کند و اهداف بلندمدت توسعه‌ی شهری را تضمین می‌کند.	هماهنگی میان اهداف، مدیریت تعارض، بلندمدت، تلفیق فرم و عملکرد	کرمونا	(Carmona, 2013)
حکمروایی طراحی شهری فرآیندی چندبعدی است که شامل تصمیم‌گیری، مدیریت و نظارت بر طراحی شهری با توجه به جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی است.	چندبعدی، مشارکتی، توجه به کیفیت زندگی، تلفیق فرم و عملکرد، بلندمدت	کرمونا	(Carmona, 2016)
حکمروایی طراحی شهری فرآیندی است که شفافیت، پاسخگویی و عدالت را در تصمیم‌گیری‌های طراحی شهری تضمین می‌کند و موجب مشروعیت اجتماعی تصمیمات می‌شود.	شفافیت، پاسخگویی، عدالت، مشروعیت اجتماعی	زولار	(Zollar, 2013)
حکمروایی طراحی شهری تضمین می‌کند که فضاهای عمومی و زیرساخت‌ها با عدالت فضایی و دسترسی برابر برای شهروندان طراحی و اجرا شوند.	عدالت فضایی، دسترسی برابر، تمرکز بر فضاهای عمومی	دهقان و ذکاوت	(دهقان و ذکاوت، ۱۳۹۳)

به‌طور خلاصه، به نظر می‌رسد حکمروایی طراحی شهری چارچوبی تحلیلی و عملی است که تعامل میان نهادهای رسمی، جامعه‌ی مدنی و بخش خصوصی را برای هدایت و کنترل محیط شهری به سمت اهداف مشترک و منافع عمومی ساماندهی می‌کند. این تعریف جامع بر چند بعد کلیدی تکیه دارد: شبکه‌ای بودن تصمیم‌گیری، مشارکت فعال ذی‌نفعان، استفاده از ابزارهای رسمی و غیررسمی، تمرکز بر فرآیند و پایداری و ارتقای کیفیت و عدالت فضایی.

۲-۳- تاریخچه‌ی حکمروایی طراحی شهری

در ابتدا، حکمروایی طراحی شهری به صورت محدود و متمرکز در چارچوب قدرت دولت‌ها شکل گرفت. در دوران پیش‌صنعتی، مدیریت شهرها عمدتاً بر اساس سلسله‌مراتب اداری و کنترل‌های متمرکز انجام می‌شد و نقش شهروندان و جامعه‌ی مدنی در تصمیم‌گیری نادیده گرفته می‌شد، که منجر به ناکارآمدی فضاهای شهری و نادیده گرفتن نیازهای جمعی می‌شد (Carmona, 2005). همان‌گونه که در تصویر ۱ مشاهده می‌شود، مفهوم حکمروایی طراحی شهری در طول زمان و تحت تأثیر تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظری، از یک رویکرد متمرکز و دولت‌محور به رویکردی مشارکتی، شبکه‌ای و در نهایت هوشمند تکامل یافته است. بر همین اساس، مهم‌ترین مراحل این تحول تاریخی به شرح زیر است:

تصویر ۱- روند تحول مفهوم حکمروایی طراحی شهری در ادبیات پژوهش

- **قرن نوزدهم و چالش‌های شهرنشینی:** با افزایش شهرنشینی در قرن نوزدهم، مدیریت شهری متمرکز قادر به پاسخگویی به نیازهای پیچیده نبود. برنامه‌ریزی شهری اهمیت یافت و توجه به زیرساخت‌ها و خدمات عمومی در دستور کار قرار گرفت. این تحولات نیاز به رویکردهای مشارکتی و شبکه‌ای برای هماهنگی میان ذی‌نفعان را آشکار ساخت (Batchelor, 2023).
- **اوایل قرن بیستم و تلفیق فرم و کارکرد:** جنبش‌های اصلاح‌طلبانه‌ی شهری و نظریه‌پردازی‌های شهرسازی، حکمروایی طراحی شهری را به سمت تلفیق فرم کالبدی و عملکرد اجتماعی سوق دادند. این رویکرد، علاوه بر کنترل ساختارها، بر کیفیت فضاهای عمومی و رفاه اجتماعی نیز تأکید داشت و به یک رویکرد جامع و چندبعدی تبدیل شد (Carmona et al., 2003).
- **پس از جنگ جهانی دوم و بازسازی شهری:** تجربه‌ی بازسازی شهرهای ویران‌شده نشان داد که تمرکز صرف بر تصمیمات متمرکز دولتی کافی نیست. پروژه‌های شهری موفق بر مبنای هماهنگی میان نهادهای دولتی، بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی شکل گرفتند و توجه به منافع عمومی، عدالت فضایی و پایداری برجسته شد (Carmona, 2016).
- **دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ و تأکید بر مشارکت:** نظریه‌های توسعه‌ی شهری و جنبش‌های اجتماعی بر مشارکت فعال شهروندان تأکید کردند. حکمروایی طراحی شهری به عنوان فرآیندی پویا و تعاملی مطرح شد که باید پاسخگوی اهداف کلان توسعه و نیازهای جمعی باشد (ایزدپناه و حبیبی، ۱۴۰۰).
- **دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ و حکمروایی شبکه‌ای:** نظریه‌های حکمروایی شبکه‌ای و چندلایه شکل گرفتند و تمرکز از نهادهای دولتی به توزیع قدرت و مسئولیت به صورت شبکه‌ای میان دولت، بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی منتقل شد. این رویکرد نیازمند تعامل مستمر میان ذی‌نفعان بود (Batchelor, 2023).
- **دوران معاصر و حکمروایی هوشمند:** ظهور فناوری‌های نوین و داده‌های شهری، حکمروایی طراحی شهری را به سمت حکمروایی هوشمند سوق داده است. استفاده از فناوری‌های دیجیتال، تحلیل دقیق تأثیرات پروژه‌ها را ممکن کرده و فرآیندهای تصمیم‌گیری را سریع‌تر، شفاف‌تر و مبتنی بر شواهد ساخته است (حق‌شناس و محمدی، ۱۴۰۲).

۳-۳- ضرورت‌های تحقق حکمروایی طراحی شهری

در دهه‌های اخیر، شهرها به عرصه‌هایی پیچیده تبدیل شده‌اند که تصمیم‌گیری درباره شکل و کیفیت فضاهای آن‌ها نیازمند تعامل میان کنشگران دولتی، خصوصی، حرفه‌ای و مدنی است. از این رو، طراحی شهری فراتر از یک فعالیت فنی، به فرآیندی حکمروایانه تبدیل شده که برای هدایت و هماهنگی تصمیمات به ساختارها و سازوکارهای مؤثر نیاز دارد. کرمونا (۲۰۲۳) معتقد است کیفیت محیط‌های شهری، عدالت فضایی، پایداری و مشروعیت تصمیمات طراحی، در گرو استقرار نظامی کارآمد از حکمروایی طراحی شهری است که بتواند پراکندگی تصمیمات، تعارض منافع و ضعف ظرفیت نهادی را مدیریت کند. جدول زیر ضرورت‌های کلیدی حکمروایی طراحی شهری از دیدگاه کرمونا و سایر نظریه‌پردازان را نشان می‌دهد.

جدول ۳- ضرورت‌های تحقق حکمروایی طراحی شهری

ضرورت تحقق حکمروایی طراحی شهری	چرایی ضرورت	کارکرد حکمروایی طراحی شهری در پاسخ به ضرورت	منابع
چندکنشگر بودن فرآیند طراحی شهری	تعدد ذی‌نفعان و تعارض منافع در فرآیند طراحی شهری، ضرورت هماهنگی میان کنشگران را افزایش می‌دهد.	ایجاد سازوکارهای مشارکتی، شفافیت، گفت‌وگو و شبکه‌های همکاری برای هماهنگی میان ذی‌نفعان	(Healey, 1997); (Carmona et al., 2003); (Albrechts, 2004); (Rhodes, 1996); (Forester, 1999); (Carmona, 2007)
شکاف میان سیاست‌گذاری و عمل طراحی	فاصله میان اهداف برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌ها، اثربخشی سیاست‌های شهری را کاهش می‌دهد.	تقویت پیوند میان سیاست‌گذاری، ضوابط طراحی، نظارت و اجرای پروژه‌ها	(Healey, 1997); (Innes & Booher, 2010); (Forester, 1999); (Fainstein, 2010); (Carmona, 2007)
ایجاد و تقویت ظرفیت نهادی و حرفه‌ای	ضعف ظرفیت نهادی و توان تخصصی، کیفیت تصمیم‌گیری و اجرای پروژه‌ها را کاهش می‌دهد.	توسعه ظرفیت‌های حرفه‌ای، آموزش، پژوهش و ارتقای سازوکارهای مدیریتی	(Healey, 1997); (Albrechts, 2004); (Innes & Booher, 2010); (Carmona, 2007)
هم‌افزایی و هماهنگی میان سطوح و حوزه‌ها	ناهماهنگی میان نهادها و بخش‌های مختلف موجب تعارض سیاست‌ها و ائتلاف منابع می‌شود.	تقویت همکاری بین‌بخشی، یکپارچگی تصمیمات و هماهنگی میان سطوح برنامه‌ریزی	(Healey, 1997); (Albrechts, 2004); (Forester, 1999); (Innes & Booher, 2010); (Carmona, 2007)
نیاز به انعطاف‌پذیری و یادگیری نهادی	پویایی مسائل شهری، بازنگری مستمر سیاست‌ها و یادگیری سازمانی را ضروری می‌سازد.	تقویت یادگیری نهادی، ارزیابی مستمر، بازخورد و انطباق‌پذیری در تصمیم‌گیری	(March & Olsen, 1989); (Argyris & Schön, 1996); (Healey, 1997); (Carmona et al., 2003); (Carmona, 2007)
مشروعیت‌بخشی و جلب مشارکت عمومی	افزایش اعتماد عمومی و پذیرش تصمیمات، مستلزم مشارکت مؤثر ذی‌نفعان است.	ارتقای مشارکت، شفافیت، پاسخ‌گویی و مشروعیت تصمیمات طراحی شهری	(Arnstein, 1969); (Fung, 2006); (Healey, 1997); (Innes & Booher, 2010); (Carmona, 2007)
تضمین عدالت فضایی و منافع عمومی	نابرابری فضایی و غلبه منافع خصوصی، تحقق منافع عمومی را با چالش مواجه می‌کند.	تقویت عدالت فضایی، حفظ منافع عمومی و ارتقای انسجام اجتماعی	(Fainstein, 2010); (Harvey, 2012); (Healey, 1997); (Innes & Booher, 2010); (Carmona, 2007)
خطر افت کیفیت محیطی	نبود معیارهای ارزیابی و نظارت، کیفیت کالبدی، عملکردی و زیست‌محیطی فضاهای شهری را کاهش می‌دهد.	استقرار استانداردها، ارزیابی و پایش مستمر کیفیت محیط شهری	(Carmona et al., 2003); (Jabareen, 2015); (Carmona, 2007)
پاسخ به چالش‌های معاصر (پایداری و تاب‌آوری)	تغییرات اقلیمی، رشد شهری و فشار بر منابع، رویکردهای نوین در طراحی شهری را ضروری ساخته است.	ادغام اصول پایداری، تاب‌آوری و توسعه پایدار در فرآیندهای تصمیم‌گیری و طراحی	(UN-Habitat, 2020); (Campbell, 1996); (Ahern, 2011); (Meerow et al., 2016); (Elmqvist et al., 2019); (Carmona, 2007)

۳-۴- اهداف حکمروایی طراحی شهری

حکمروایی طراحی شهری چارچوبی برای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های شهری فراهم می‌کند که با ایجاد هماهنگی میان نهادهای دولتی، بخش خصوصی، جامعه مدنی و سایر ذی‌نفعان، از پراکندگی تصمیمات و تعارض منافع جلوگیری کرده و کیفیت محیط شهری و منافع عمومی را ارتقا می‌دهد (Carmona, 2016).

- **تضمین منافع عمومی:** یکی از مهم‌ترین اهداف حکمروایی طراحی شهری، تأمین منافع عمومی از طریق توزیع عادلانه خدمات، فضاهای عمومی و فرصت‌های شهری است. تحقق این هدف مستلزم شفافیت، مشارکت شهروندان، پاسخ‌گویی

نهادها و توجه هم‌زمان به عدالت فضایی و پایداری اجتماعی است (Harvey, 2012; Healey, 1997; Innes & Booher, 2003; Carmona et al., 2003; Fainstein, 2010; Carmona, 2007).

– **هماهنگی میان کنشگران:** حکمروایی طراحی شهری با ایجاد سازوکارهای مشارکتی و شبکه‌های همکاری، تعامل میان دولت، بخش خصوصی، متخصصان و جامعه را تقویت کرده و از تصمیمات متعارض و ائتلاف منابع جلوگیری می‌کند. این رویکرد، مشروعیت و کارآمدی تصمیم‌گیری‌های شهری را افزایش می‌دهد (Healey, 1997; Rhodes, 1996; Forester, 1999; Carmona et al., 2003; Carmona, 2007).

– **پایداری و تاب‌آوری شهری:** حکمروایی طراحی شهری با هدایت سیاست‌ها، استانداردها و فرآیندهای طراحی، زمینه تحقق توسعه پایدار و افزایش تاب‌آوری شهرها را فراهم می‌کند. این رویکرد با تأکید بر برنامه‌ریزی یکپارچه، مدیریت ریسک و طراحی انعطاف‌پذیر، شهرها را برای مواجهه با چالش‌های آینده توانمند می‌سازد (WCED, 1987; Campbell, 1996; Meerow et al., 2016; Ahern, 2011; Elmqvist et al., 2019; Carmona, 2007).

– **افزایش مشارکت عمومی و مشروعیت تصمیم‌ها:** مشارکت مؤثر شهروندان، شفافیت، پاسخ‌گویی و اعتماد عمومی را تقویت کرده و موجب ارتقای کیفیت، مشروعیت و پایداری تصمیمات شهری می‌شود. حکمروایی طراحی شهری با بهره‌گیری از ابزارهای مشارکتی، تعامل میان شهروندان و سیاست‌گذاران را تسهیل کرده و تحقق عدالت فضایی را حمایت می‌کند (Healey, 1997; Innes & Booher, 2010; Forester, 1999; Fung, 2006; Carmona et al., 2003; UN-Habitat, 2020; Carmona, 2007).

۳-۵- شاخص‌های حکمروایی طراحی شهری

شاخص‌ها و معیارهای حکمروایی طراحی شهری ابزارهایی حیاتی برای ارزیابی کیفیت، شفافیت، اثربخشی و میزان تحقق اصول و ارزش‌ها در فرآیندهای طراحی شهری هستند. این شاخص‌ها به سنجش پیشرفت در جهت منافع عمومی، پایداری و کیفیت محیط شهری کمک می‌کنند. مهم‌ترین شاخص‌ها به شرح زیر است:

– **شفافیت:** دسترسی آزاد ذی‌نفعان به اطلاعات پروژه‌ها و تصمیمات، مستندسازی و پاسخگو بودن فرآیندها برای تقویت اعتماد عمومی (Carmona, 2016).

– **پاسخ‌گویی:** تعهد نهادهای تصمیم‌گیر به پاسخگویی در قبال نتایج اقدامات، از طریق سازوکارهای ارزیابی، گزارش‌دهی و پیگیری خطاها (Batchelor, 2023).

– **مشارکت:** حضور مؤثر شهروندان و ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری‌ها از طریق ابزارهایی مانند کارگاه‌های مشارکتی و نظرسنجی‌ها برای افزایش مشروعیت و هم‌سویی طرح‌ها با نیازهای جامعه (ایزدپناه و حبیبی، ۱۴۰۰).

– **عدالت فضایی:** توزیع منصفانه‌ی منابع، خدمات و فرصت‌ها در سراسر شهر، جلوگیری از تبعیض فضایی و تحقق شهری که همه‌ی شهروندان از کیفیت محیطی مطلوب بهره‌مند شوند (حنایی و همکاران، ۱۴۰۳).

– **کارایی نهادی:** سنجش عملکرد هماهنگ و منسجم میان نهادهای مرتبط با طراحی شهری، جلوگیری از موازی‌کاری و ائتلاف منابع (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰).

– **انسجام سیاستی:** هم‌خوانی و هم‌جهتی میان سیاست‌های طراحی، توسعه و برنامه‌ریزی شهری برای جلوگیری از تصمیمات متناقض و اجرای پروژه‌های پایدار (Carmona, 2013).

– **پایداری:** توجه به ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی در تصمیمات شهری برای حفظ محیط‌زیست، کاهش نابرابری و افزایش تاب‌آوری شهری (خوش‌خبر، ۱۴۰۱).

– **نوآوری و یادگیری سازمانی:** استفاده‌ی نهادهای شهری از تجربیات، دانش علمی و فناوری‌های جدید برای بهبود عملکرد و انطباق با تغییرات (حق‌شناس و محمدی، ۱۴۰۲).

– **مشروعیت:** میزان پذیرش اجتماعی و اعتماد عمومی نسبت به تصمیمات و ساختار حکمروایی، که با شفافیت و مشارکت افزایش می‌یابد (Carmona, 2016).

– **هماهنگی میان نهادهای:** تعامل و هماهنگی مؤثر بین سطوح مختلف حکمروایی (ملی، منطقه‌ای، محلی) و نهادهای مرتبط برای جلوگیری از تداخل و افزایش اثربخشی (Batchelor, 2023).

این شاخص‌ها مبنایی برای ارزیابی عملکرد، شناسایی نقاط قوت و ضعف و هدایت فرآیندها به سمت تحقق اهداف طراحی شهری مؤثر هستند.

۳-۶- اصول و ارزش‌های حکمروایی طراحی شهری

حکمروایی طراحی شهری به عنوان چارچوبی برای تعامل میان نهادهای طراحان و جامعه، بر ستون‌های اخلاقی و عملیاتی استوار است که توسعه‌ی پایدار و عدالت فضایی را تضمین می‌کنند. بر اساس دیدگاه کرمونا (۲۰۰۷، ۲۰۲۳)، اصول کلیدی این فرآیند در جدول زیر آمده است. این ۱۲ اصل در کنار یکدیگر، بستری برای ایجاد شهرهایی تاب‌آور و پاسخ‌گو فراهم می‌کنند. از دیدگاه کرمونا (۲۰۰۷)، پایبندی به این ارزش‌ها نه تنها کیفیت زندگی روزمره‌ی شهروندان را بهبود می‌بخشد، بلکه تضمین می‌کند که فرآیندهای طراحی شهری همواره با تغییرات جامعه و الزامات زیست‌محیطی همسو باقی بمانند.

جدول ۴- اصول و ارزش‌های حکمروایی طراحی شهری

اصول و ارزش‌ها	مفهوم	منبع
مشروعیت	پذیرش تصمیمات از طریق فرآیندهای شفاف، پاسخ‌گو و مشارکتی	(Fung, 2006); (Innes & Booher, 2010); (Carmona, 2017)
پاسخ‌گویی	نهادهای متعهد به توضیح و پذیرش مسئولیت ناشی از تصمیمات و اقدامات خود هستند.	(Fung, 2006); (Carmona, 2017)
شفافیت	دسترسی آزاد و آسان شهروندان به اطلاعات و تمامی مراحل فرآیندهای تصمیم‌گیری شهری	(Fung, 2006); (Carmona, 2017)
اثربخشی و کارایی	دست‌یابی به اهداف با بالاترین کیفیت ممکن و با استفاده بهینه از منابع	(Carmona et al., 2003); (Carmona, 2017)
مشارکت و همکاری	درگیری فعال و معنادار تمامی ذی‌نفعان در فرآیندهای شهری	(Arnstein, 1969); (Carmona, 2017)
انعطاف‌پذیری	توانایی سازگاری سریع و مؤثر با شرایط غیرمنتظره و در بحران‌ها	(March & Olsen, 1989); (Carmona, 2017)
عدالت و شمول اجتماعی	تضمین دسترسی برابر برای تمامی گروه‌ها و اقشار جامعه	(Fainstein, 2010); (Carmona, 2017)
کیفیت محیط مصنوع	ارتقاء ویژگی‌های فیزیکی، عملکردی و زیبایی‌شناختی فضاهای شهری	(Carmona et al., 2003); (Carmona, 2017)
پایداری	برآورده ساختن نیازهای نسل حاضر بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده	(WCED, 1987); (Carmona, 2017)
منافع عمومی	اولویت دادن به رفاه، امنیت و نیازهای کلی جامعه شهروندان	(Harvey, 2012); (Carmona, 2017)
یکپارچگی	ایجاد هماهنگی و هم‌افزایی میان اجزاء، سطوح و عملکردهای مختلف سیستم شهری	(Healey, 1997); (Carmona, 2017)
یادگیری و بهبود مستمر	جمع‌آوری بازخورد، ارزیابی عملکرد و اصلاح سیاست‌ها و فرآیندها بر اساس تجربه	(Argyris & Schön, 1996); (Carmona, 2017)

اصول و ارزش‌های حکمروایی طراحی شهری به صورت مستقل عمل نمی‌کنند، بلکه هر یک در تحقق اهداف این رویکرد نقش مشخصی ایفا می‌کنند و در عمل نیز این اهداف از طریق تعامل و هم‌افزایی مجموعه‌ای از اصول محقق می‌شوند. از این رو، شناخت ارتباط میان اهداف و اصول و ارزش‌های حکمروایی طراحی شهری، درک بهتری از چارچوب نظری این مفهوم و نحوه تحقق آن در فرآیندهای طراحی شهری فراهم می‌کند. جدول، این ارتباط را بر اساس مرور و تحلیل ادبیات موضوع تبیین می‌کند.

جدول ۵- ارتباط اهداف با اصول و ارزش‌های حکمروایی طراحی شهری

هدف حکمروایی طراحی شهری	اصول و ارزش‌های مؤثر	تبیین ارتباط
تضمین منافع عمومی	منافع عمومی، عدالت و شمول اجتماعی، مشارکت و همکاری، شفافیت، پاسخ‌گویی	تحقق منافع عمومی را در فرآیند طراحی شهری تسهیل می‌کند.
هماهنگی میان کنشگران	مشارکت و همکاری، یکپارچگی، شفافیت، اثربخشی و کارایی	موجب افزایش هماهنگی و کاهش تعارضات میان ذی‌نفعان می‌شود.
پایداری و تاب‌آوری شهری	پایداری، انعطاف‌پذیری، یکپارچگی، یادگیری و بهبود مستمر	زمینه تحقق توسعه پایدار و افزایش تاب‌آوری را فراهم می‌کند.
افزایش مشارکت عمومی و مشروعیت تصمیم‌ها	مشارکت و همکاری، مشروعیت، شفافیت، پاسخ‌گویی، عدالت و شمول اجتماعی	موجب ارتقای مشروعیت و مقبولیت اجتماعی تصمیم‌ها می‌شود.

۳-۷- ذی نفعان حکمروایی طراحی شهری

حکمروایی طراحی شهری فرآیندی چندوجهی است که موفقیت آن به درک و مدیریت نقش طیف گسترده‌ای از ذی نفعان بستگی دارد. این ذی نفعان، شامل کنشگران مستقیم و غیرمستقیم، در شکل‌دهی به محیط شهری و کیفیت زندگی شهروندان نقش حیاتی ایفا می‌کنند (Carmona, 2016).

– **ذی نفعان بخش دولتی:** دولت و شهرداری‌ها: مسئول اصلی سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، تخصیص منابع، تدوین مقررات و اجرای پروژه‌ها هستند. نقش آن‌ها در ایجاد هماهنگی، شفافیت و اطمینان از رعایت استانداردها کلیدی است (Batchelor, 2023).

– **شوراهای شهر و نهادهای محلی:** پلی میان سیاست‌های کلان و نیازهای محلی ایجاد کرده و بر همسویی پروژه‌ها با منافع عمومی نظارت می‌کنند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰).

معماران و طراحان شهری: با دانش تخصصی خود، راه‌حل‌های کالبدی، زیبایی‌شناختی و کارکردی ارائه داده و در ارتقای کیفیت فضاهای شهری مشارکت دارند (دهقان و ذکاوت، ۱۳۹۳).

– **ذی نفعان بخش خصوصی:** سرمایه‌گذاران، توسعه‌دهندگان و شرکت‌های ساختمانی: منابع مالی و اجرایی پروژه‌ها را تأمین می‌کنند. تعادل میان سودآوری آن‌ها و منافع عمومی، چالشی مهم در حکمروایی شهری است (طهرانی و پرتوی، ۱۳۹۷).

– **جامعه‌ی مدنی و سازمان‌های غیردولتی:** با ارائه‌ی بازخورد، مشارکت در برنامه‌ریزی و نظارت، به افزایش شفافیت، پاسخگویی و سرمایه‌ی اجتماعی کمک کرده و از بروز تصمیمات ناعادلانه جلوگیری می‌کنند (ایزدپناه و حبیبی، ۱۴۰۰).

– **ذی نفعان غیرمستقیم:** نهادهای مالی و بانک‌ها: با تأمین مالی پروژه‌ها، امکان اجرای طرح‌های بلندمدت را فراهم می‌کنند، اما باید بین بازدهی مالی و منافع عمومی تعادل برقرار شود (Carmona, 2016).

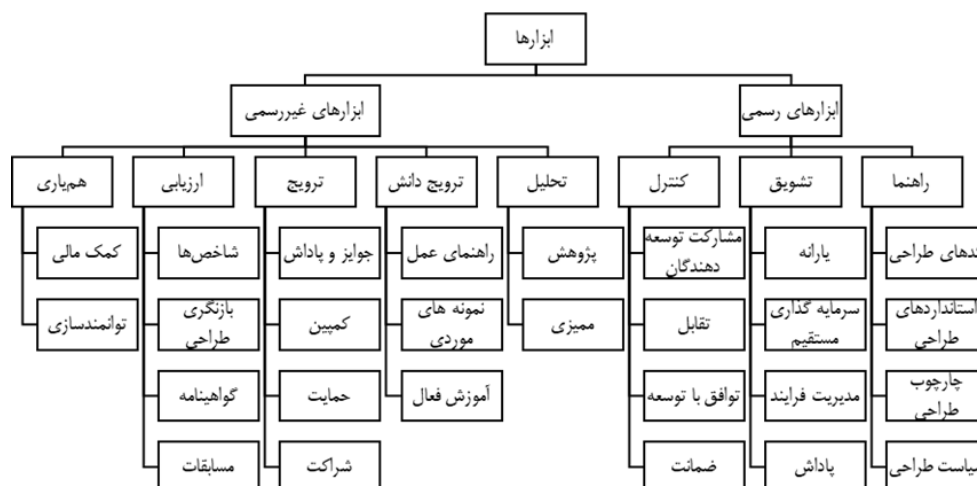
– **گروه‌های مشاوره‌ای و کارشناسان مستقل:** با تحلیل‌های تخصصی، به تصمیم‌گیرندگان در اتخاذ تصمیمات آگاهانه و مبتنی بر داده کمک می‌کنند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰).

– **شهروندان:** توانمندسازی شهروندان و آموزش عمومی: شهروندان آگاه با بیان نیازها، ارائه‌ی بازخورد و مشارکت فعال، به پایداری مشارکت اجتماعی و حفاظت از فضاها کمک می‌کنند (ایزدپناه و حبیبی، ۱۴۰۰).

هماهنگی میان این ذی نفعان مختلف امری حیاتی است؛ فقدان آن منجر به تضاد منافع، اتلاف منابع و کاهش کیفیت فضاها می‌شود. ایجاد ساختارهای شبکه‌ای و تعامل مستمر، کلید موفقیت پروژه‌هاست (Batchelor, 2023).

۳-۸- ابزارهای حکمروایی طراحی شهری

برای تحقق اهداف حکمروایی طراحی شهری، باید ابزارهای مشخصی در اختیار باشد تا بتوان به اهداف جامه‌ی عمل پوشاند. ابزارهای حکمروایی طراحی شهری در واقع پل ارتباطی میان آرمان‌ها و اجرا هستند و تعیین می‌کنند که کیفیت محیط ساخته‌شده، چگونه هدایت و کنترل شود. این ابزارها معمولاً در دو دسته‌ی کلی رسمی و غیررسمی تقسیم‌بندی می‌شوند که در تصویر ۱ مشخص است.

تصویر ۱- ابزارهای حکمروایی طراحی شهری (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰)

ابزارهای رسمی^۱

شوستر، ابزارهای رسمی حکمروایی طراحی را در پنج دسته معرفی می‌کند که بیشتر بر مدیریت برنامه‌ریزی تمرکز دارند تا راهکارهای طراحی شهری (Schuster, 2005; Schuster et al., 1997). در مقابل، کرمونا و همکاران ابزارهای رسمی را در سه دسته راهنما^۲، تشویق^۳ و کنترل^۴ طبقه‌بندی کرده و نقش طراحی شهری را در فرآیند حکمروایی پررنگ‌تر می‌دانند (Carmona et al., 2023). همچنین، آنان چارچوبی متشکل از آموزش، مشارکت و مدیریت ارائه کرده‌اند که طراحی شهری را فرآیندی تعاملی و غیرخطی می‌داند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). راهنما یکی از مهم‌ترین ابزارهای رسمی حکمروایی طراحی است و شامل کدها، استانداردها، سیاست‌ها و چارچوب‌های طراحی می‌شود. این ابزارها بر اساس معیارهایی مانند مقیاس، زمینه اجرا، سطح حکمروایی و میزان جزئیات دسته‌بندی می‌شوند (Carmona et al., 2023). در میان آن‌ها، چارچوب‌های طراحی به دلیل انعطاف‌پذیری و توجه به بستر اجرایی، نسبت به کدها، استانداردها و سیاست‌های طراحی، نقش مؤثرتری در تحقق حکمروایی طراحی دارند؛ زیرا به جای تعیین قواعد ثابت، مسیر دستیابی به اهداف طراحی را هدایت می‌کنند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). تشویق دومین ابزار رسمی است که در چهار گروه یارانه، سرمایه‌گذاری مستقیم، مدیریت فرآیند و پاداش دسته‌بندی می‌شود. این ابزارها با حمایت مالی یا غیرمالی، تسهیل فرآیند طراحی و ایجاد مشوق برای توسعه‌دهندگان، به ارتقای کیفیت طراحی کمک می‌کنند. با این حال، اثربخشی آن‌ها به نظارت مستمر وابسته است؛ زیرا در صورت ضعف نظارت، امکان کاهش کیفیت فضاهای عمومی یا بهره‌برداری نادرست از مشوق‌ها وجود دارد (Falk, 2011; Loukaitou et al., 1998). کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). کنترل سومین ابزار رسمی حکمروایی طراحی است و شامل مشارکت توسعه‌دهندگان، تقابل، توافق با توسعه و ضمانت می‌شود. این ابزارها از طریق تنظیم روابط میان دولت و توسعه‌دهندگان، تأمین زیرساخت‌ها، تعیین تعهدات توسعه و نظارت بر انطباق نتایج با اهداف طراحی، کیفیت و منافع عمومی را تضمین می‌کنند. اثربخشی این ابزارها نیز به وجود سازوکارهای نظارتی و هماهنگی میان نهادهای مسئول وابسته است (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰).

ابزارهای غیررسمی^۵

¹ Formal tools
² Guidance
³ Incentive
⁴ Control
⁵ Informal tools

ابزارهای غیررسمی حکمروایی طراحی شهری از دیدگاه کرمونا و همکاران شامل تحلیل^۶، ترویج دانش^۷، ترویج^۸، ارزیابی^۹ و همیاری^{۱۰} هستند. این ابزارها، با وجود نداشتن الزام قانونی، از طریق ارتقای کیفیت طراحی، افزایش مشارکت و تقویت شفافیت، نقش مهمی در تحقق حکمروایی طراحی شهری ایفا می کنند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). با این حال، در ایران به دلیل اجرای صوری و تشریفاتی، اثربخشی آن ها محدود بوده و در برخی موارد موجب کاهش اعتماد عمومی شده است. تحلیل نخستین ابزار غیررسمی است که با گردآوری شواهد و ارزیابی فرایندها، مبنای سیاست گذاری را فراهم می کند. این ابزار شامل پژوهش و ممیزی است؛ پژوهش به شناخت محیط ساخته شده و بهبود فرآیند طراحی کمک می کند و ممیزی با بررسی ویژگی های مکان و کیفیت محیط، نقاط قوت و ضعف پروژه ها را مشخص می سازد (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰).

ترویج دانش دومین ابزار غیررسمی است که با اتکا بر شواهد و تجربیات، زمینه یادگیری و بهبود کیفیت طراحی را فراهم می کند (دهخدا، ۱۳۸۵). این ابزار از طریق راهنماهای عملی، نمونه های مطالعاتی و آموزش فعال، دانش فنی، مدیریتی و اجتماعی را میان طراحان، مدیران و شهروندان گسترش داده و به ارتقای کیفیت برنامه ریزی و اجرای پروژه های شهری کمک می کند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). ترویج نیز با ایجاد ارتباط میان سیاست گذاران، متخصصان و جامعه، در انتقال ارزش های طراحی نقش دارد. این ابزار شامل جوایز، کمپین ها، حمایت و شراکت است. جوایز و کمپین ها موجب معرفی تجربیات موفق و افزایش آگاهی عمومی می شوند و شراکت میان ذی نفعان، زمینه اجرای مؤثرتر و پایدارتر برنامه های شهری را فراهم می کند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). ارزیابی یکی دیگر از ابزارهای غیررسمی است که کیفیت طرح ها و پروژه ها را از طریق شاخص ها، بازنگری طرح، گواهی نامه ها و مسابقات طراحی بررسی می کند. شاخص ها امکان سنجش و مقایسه کیفیت را فراهم می کنند، هرچند ممکن است پیچیدگی های واقعیت را ساده سازی کنند (Carmona & Sieh, 2004). بازنگری طرح با بهره گیری از نظر متخصصان به بهبود کیفیت کمک می کند، گواهی نامه ها بیانگر سطح کیفی پروژه ها هستند و مسابقات طراحی نیز بستری برای ارائه ایده های خلاقانه و انتخاب طرح های برتر فراهم می آورند (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰). آخرین ابزار، همیاری است که شامل کمک مالی و توانمندسازی می شود. کمک های مالی از پروژه های بخش خصوصی حمایت می کنند و توانمندسازی از طریق آموزش و ارتقای مهارت مدیران، متخصصان و کارکنان، ظرفیت نهادی لازم برای تحقق اهداف حکمروایی طراحی شهری را افزایش می دهد (کرمونا و همکاران، ۱۴۰۰).

۳-۹- موانع و محدودیت های تحقق حکمروایی طراحی شهری

تحقق حکمروایی طراحی شهری در عمل با مجموعه ای از موانع و محدودیت ها روبه رو است که می توانند کیفیت تصمیم گیری ها و اجرای پروژه ها را کاهش دهند. این موانع معمولاً ساختاری، نهادی، اجتماعی، اقتصادی و فناورانه هستند و در بسیاری از موارد نیز ناشی از تعارض منافع میان ذی نفعان یا غفلت از منافع عمومی است. شناسایی این موانع پیش از برنامه ریزی و طراحی، امکان اتخاذ راهکارهای مناسب برای ارتقاء اثربخشی حکمروایی را فراهم می آورد و می تواند به کاهش ناکارآمدی و افزایش پایداری پروژه های شهری کمک کند (Carmona et al., 2023; Batchelor, 2023). در ادامه این موانع به تفکیک دسته بندی ارائه شده اند.

جدول ۴- موانع و محدودیت های تحقق حکمروایی طراحی شهری

دسته بندی	مانع یا محدودیت	پیامد	کارکرد حکمروایی طراحی شهری در مواجهه با مانع	منابع
موانع ساختاری و نهادی	تعدد نهادها و تداخل وظایف	تصمیم گیری متناقض، موازی کاری و اتلاف منابع	ایجاد سازوکارهای هماهنگی نهادی، تقسیم شفاف مسئولیت ها و تقویت حکمرانی چندسطحی	(UN-Habitat, 2016)
	تمرکزگرایی اداری	کاهش اختیار و مسئولیت پذیری مدیریت محلی	تقویت تمرکززدایی و افزایش اختیارات مدیریت محلی	(Pierre, 2011)

⁶ Analysis

⁷ Knowledge-sharing

⁸ Promotion

⁹ Evaluation

¹⁰ Assistance

(Shaw & Sinha, 2020)	تدوین و به‌روزرسانی چارچوب‌های قانونی و ضوابط طراحی	تصمیم‌گیری سلیقه‌ای و ناپایداری سیاست‌ها	ضعف قوانین و مقررات طراحی شهری	
(Tasan-Kok, 2013)	استقرار نظام ارزیابی، پایش و نظارت مستمر	کاهش شفافیت، پاسخ‌گویی و کنترل کیفیت	ضعف نظام ارزیابی و نظارت	
(Fainstein, 2010)	یکپارچه‌سازی برنامه‌ها و هماهنگی میان سطوح تصمیم‌گیری	ناهماهنگی سیاست‌ها و پروژه‌ها	نبود هماهنگی میان سطوح برنامه‌ریزی	موانع مدیریتی و فرایندی
(Healey, 2007)	استقرار مدیریت یکپارچه و همکاری بین‌بخشی	گسست در تصمیم‌گیری و اجرا	ضعف مدیریت یکپارچه شهری	
(Rydin, 2007)	تثبیت سیاست‌ها و تداوم مدیریت	ناپوستگی در اجرای پروژه‌ها	بی‌ثباتی مدیریتی	
(Tasan-Kok, 2013)	حرکت به سمت رویکرد فرآیندمحور و بلندمدت	کاهش کیفیت و پایداری نتایج	غلبه نگاه پروژه‌محور	
(Innes & Booher, 2010)	تقویت فرهنگ مشارکت و تعامل با ذی‌نفعان	کاهش جامعیت و مقبولیت تصمیمات	ضعف فرهنگ مشارکت عمومی	موانع اجتماعی و مشارکتی
(Arnstein, 1969)	طراحی سازوکارهای نهادی و قانونی مشارکت	محدود شدن مشارکت واقعی شهروندان	نبود سازوکارهای رسمی مشارکت	
(UN-Habitat, 2016)	افزایش شفافیت و دسترسی آزاد به اطلاعات	کاهش اعتماد عمومی	عدم شفافیت در تصمیم‌گیری	
(Healey, 2007)	تسهیل گفت‌وگو، میانجی‌گری و مدیریت تعارض	دشواری در اجماع و تصمیم‌گیری	تعارض منافع ذی‌نفعان	
(Tasan-Kok & Baeten, 2012)	تنوع‌بخشی به منابع مالی و اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری	افت کیفیت و محدودیت اجرای پروژه‌ها	کمبود بودجه	موانع اقتصادی و مالی
(Fainstein, 2010)	ایجاد تعادل میان منافع اقتصادی و عمومی	نادیده گرفتن منافع عمومی	غلبه منطق سود و سرمایه	
(UN-Habitat, 2016)	توسعه نظام‌های پایدار تأمین مالی شهری	ناپایداری اجرای طرح‌های بلندمدت	نبود نظام پایدار تأمین مالی	
(Shaw & Sinha, 2020)	برنامه‌ریزی برای مدیریت و نگهداری پایدار	افت کیفیت فضاهای شهری در بلندمدت	بی‌توجهی به هزینه‌های نگهداری	
(Healey, 2007)	تقویت همکاری میان‌رشته‌ای	ضعف در تصمیم‌گیری جامع	کمبود متخصصان میان‌رشته‌ای	موانع دانشی و حرفه‌ای
(Tasan-Kok, 2013)	توسعه آموزش و پژوهش‌های کاربردی	کاهش کیفیت تصمیمات تخصصی	ضعف آموزش و پژوهش	
(Innes & Booher, 2010)	توسعه نظام اطلاعات و پایگاه‌های داده شهری	تصمیم‌گیری غیرمبتنی بر شواهد	نبود داده‌های دقیق و به‌روز	
(Rydin, 2007)	طراحی شاخص‌ها و نظام ارزیابی کیفیت طراحی	کاهش کیفیت پروژه‌های شهری	فقدان نظام ارزیابی کیفیت طراحی	
(Fainstein, 2010)	تقویت برنامه‌ریزی راهبردی و بلندمدت	نادیده گرفتن منافع بلندمدت	غلبه نگاه سیاسی کوتاه‌مدت	موانع فرهنگی و سیاسی
(UN-Habitat, 2016)	نهادینه‌سازی پاسخ‌گویی و شفافیت	کاهش اعتماد عمومی	نبود فرهنگ پاسخ‌گویی و شفافیت	
(Healey, 2007)	ترویج نوآوری و یادگیری سازمانی	کند شدن اصلاحات نهادی	مقاومت در برابر نوآوری	
(Innes & Booher, 2010)	تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد متقابل	کاهش مشارکت و همکاری	ضعف اعتماد اجتماعی	
(Shaw & Sinha, 2020)	توجه به ویژگی‌های بومی و اقلیمی در طراحی	کاهش کارآمدی و پایداری طرح‌ها	بی‌توجهی به شرایط محلی و اقلیمی	موانع محیطی و بومی
(Tasan-Kok, 2013)	بومی‌سازی الگوها و سیاست‌های طراحی شهری	ناکارآمدی راهکارهای وارداتی	عدم انطباق الگوهای جهانی با شرایط بومی	
(UN-Habitat, 2016)	ادغام ملاحظات محیط‌زیستی در فرآیند طراحی	تشدید پیامدهای زیست‌محیطی	بی‌توجهی به پایداری محیط‌زیستی	

تحقق حکمروایی طراحی شهری بیش از ابزارها و مقررات، به نوع نگاه به انسان و شیوهی تصمیم‌سازی شهری وابسته است. بسیاری از مشکلات این حوزه مثل ساختارهای اداری پیچیده، تمرکزگرایی و ضعف مشارکت عمومی نتیجه‌ی فاصله‌ی میان مدیریت شهری، شهروندان و فضاهای شهری‌اند. برای دستیابی به حکمروایی مؤثر، طراحی شهری باید از یک فرآیند صرفاً فنی

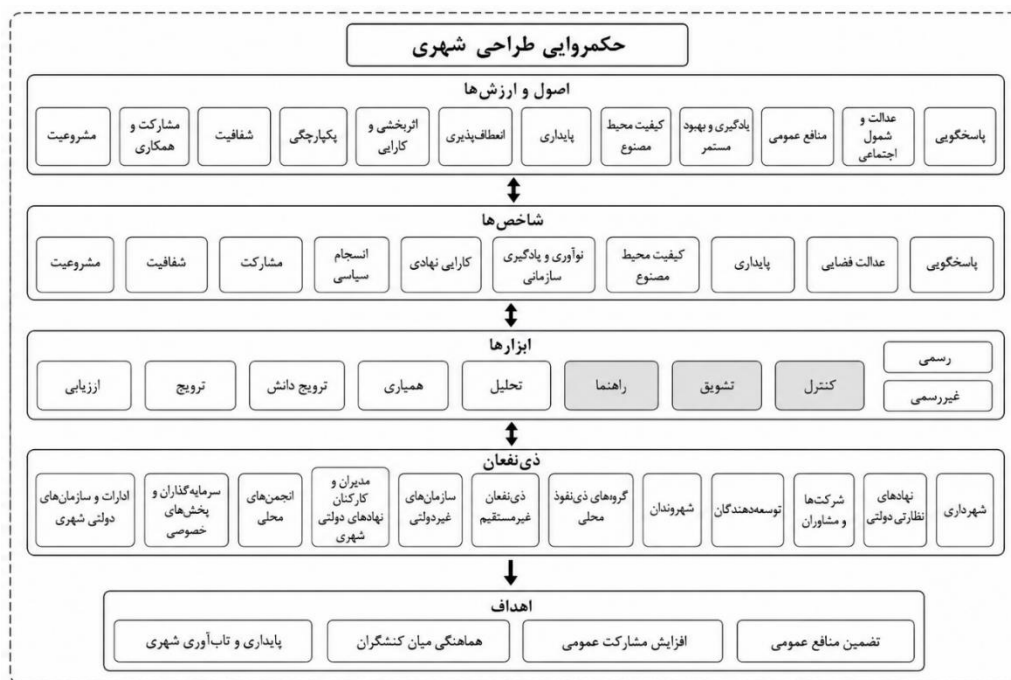
و کالبدی به فرآیندی اجتماعی، یادگیرنده و میان‌رشته‌ای تبدیل شود؛ به‌گونه‌ای که طراحان، مدیران و شهروندان در تعامل و هم‌فکری، نه از طریق دستور، تصمیم‌سازی کنند. در عین حال، موانع ساختاری، اقتصادی و مدیریتی همچنان مانع جدی هستند و رفع آن‌ها نیازمند اصلاح ساختارها همراه با تغییر فرهنگ حکمروایی است. در این میان، شهروندان نقشی بنیادین دارند و باید از مصرف‌کنندگان صرف فضا به مشارکت‌کنندگان در خلق معنا و هویت شهری تبدیل شوند. در نهایت، حکمروایی طراحی شهری فقط یک مدل مدیریتی نیست، بلکه فرهنگی برای زیست جمعی و اندیشیدن به آینده‌ی شهر است که بر یادگیری مداوم، بازاندیشی در روابط قدرت، شفافیت، اعتماد و پاسخگویی استوار است.

۴- بحث

بررسی مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهد که حکمروایی طراحی شهری در دهه‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین رویکردها در حوزه طراحی شهری تبدیل شده است. افزایش پیچیدگی مسائل شهری، گسترش نقش ذی‌نفعان در فرآیند توسعه، ضرورت حفاظت از منافع عمومی و ناکارآمدی الگوهای سنتی و متمرکز مدیریت شهری، از مهم‌ترین عواملی هستند که توجه پژوهشگران و مدیران شهری را به این رویکرد جلب کرده‌اند. در بسیاری از کشورها، حکمروایی طراحی شهری به‌عنوان چارچوبی برای ایجاد هماهنگی میان نهادهای دولتی، بخش خصوصی، متخصصان و شهروندان به کار گرفته می‌شود تا تصمیم‌گیری‌های مرتبط با طراحی شهری شفاف‌تر، مشارکتی‌تر و اثربخش‌تر انجام گیرد (Carmona, 2016; Healey, 2007; Batchelor, 2023).

اهمیت این موضوع در ایران نیز به‌دلیل ساختار مدیریت شهری و نحوه تصمیم‌گیری در پروژه‌های طراحی شهری بیش از پیش احساس می‌شود. تعدد سازمان‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر، نبود هماهنگی کافی میان دستگاه‌های مسئول، مشارکت محدود ذی‌نفعان، غلبه رویکردهای بخشی و توجه بیشتر به جنبه‌های کالبدی نسبت به ابعاد اجتماعی و مدیریتی، از جمله چالش‌هایی هستند که تحقق طراحی شهری مطلوب را با دشواری مواجه کرده‌اند. در چنین شرایطی، حکمروایی طراحی شهری می‌تواند با ایجاد بستر مناسب برای همکاری میان بازیگران مختلف، افزایش شفافیت و پاسخگویی، تقویت مشارکت عمومی و استفاده از ابزارهای متنوع سیاستی و مدیریتی، کیفیت تصمیم‌گیری و کیفیت محیط شهری را ارتقا دهد (ایزدپناه و حبیبی، ۱۴۰۰؛ خوش‌خبر، ۱۴۰۱؛ حنایی و همکاران، ۱۴۰۳).

بررسی مطالعات انجام‌شده همچنین نشان داد که اگرچه پژوهشگران مختلف از دیدگاه‌های متفاوتی به حکمروایی طراحی شهری پرداخته‌اند، اما در اغلب مطالعات بر مجموعه‌ای از مؤلفه‌های مشترک تأکید شده است. برخی مطالعات بر اصول و ارزش‌های حاکم بر حکمروایی، برخی بر ابزارها و سازوکارهای اجرایی، برخی بر نقش و تعامل ذی‌نفعان و برخی دیگر بر شاخص‌های ارزیابی یا اهداف این رویکرد تمرکز داشته‌اند. این پراکندگی موضوعی باعث شده است که تاکنون تصویر جامعی از اجزای تشکیل‌دهنده حکمروایی طراحی شهری در یک چارچوب واحد کمتر ارائه شود. بر همین اساس، با جمع‌بندی یافته‌های حاصل از مرور نظام‌مند منابع، چارچوب مفهومی این پژوهش تدوین شد تا مهم‌ترین اجزای حکمروایی طراحی شهری و ارتباط آن‌ها در قالب یک ساختار منسجم ارائه شود.

تصویر ۲ - چارچوب مفهومی حکمرای طراحی شهری

همان‌گونه که در تصویر ۲ مشاهده می‌شود، چارچوب مفهومی حکمرای طراحی شهری از چهار مؤلفه اصلی شامل اصول و ارزش‌ها، شاخص‌ها، ابزارها و ذی‌نفعان تشکیل شده است که در تعامل با یکدیگر، زمینه تحقق اهداف حکمرای طراحی شهری را فراهم می‌کنند. اصول و ارزش‌ها، مبنای تصمیم‌گیری و هدایت فرآیندهای طراحی شهری را تشکیل می‌دهند و شاخص‌ها معیارهایی برای ارزیابی میزان تحقق حکمرای طراحی شهری محسوب می‌شوند. ابزارهای رسمی و غیررسمی نیز سازوکارهای لازم برای اجرای مؤثر حکمرای را فراهم می‌کنند و ذی‌نفعان به‌عنوان بازیگران اصلی، در فرآیند تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا و نظارت بر پروژه‌های طراحی شهری نقش‌آفرینی می‌کنند. ارتباط متقابل میان این چهار مؤلفه نشان می‌دهد که تحقق حکمرای طراحی شهری مستلزم هماهنگی و تعامل مستمر میان آن‌ها است. در نتیجه، هم‌افزایی میان این مؤلفه‌ها زمینه دستیابی به اهدافی همچون تضمین منافع عمومی، افزایش مشارکت عمومی، هماهنگی میان کنشگران و ارتقای پایداری و تاب‌آوری شهری را فراهم می‌سازد.

۵- نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های اصلی حکمرای طراحی شهری و تبیین روابط میان آن‌ها در قالب یک چارچوب مفهومی منسجم انجام شد. بررسی و تحلیل مطالعات پیشین نشان داد که حکمرای طراحی شهری مفهومی چندبعدی است و صرفاً به استفاده از ابزارهای مدیریتی یا مشارکت ذی‌نفعان محدود نمی‌شود، بلکه از تعامل مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌ها، شاخص‌ها، ابزارها و ذی‌نفعان شکل می‌گیرد. بر این اساس، در پاسخ به پرسش پژوهش می‌توان بیان کرد که مؤلفه‌های اصلی حکمرای طراحی شهری شامل چهار بخش اصلی اصول و ارزش‌ها، شاخص‌ها، ابزارها و ذی‌نفعان هستند که ارتباط متقابل میان آن‌ها زمینه تحقق اهداف حکمرای طراحی شهری، از جمله تضمین منافع عمومی، افزایش مشارکت عمومی، ایجاد هماهنگی میان کنشگران و ارتقای پایداری و تاب‌آوری شهری را فراهم می‌کند. از این‌رو، چارچوب مفهومی ارائه‌شده نشان می‌دهد که تحقق حکمرای طراحی شهری مستلزم توجه هم‌زمان به تمامی این مؤلفه‌ها است و تقویت هر یک از آن‌ها بدون در نظر گرفتن سایر اجزاء، نمی‌تواند به استقرار یک نظام حکمرای کارآمد منجر شود.

یافته‌های این پژوهش علاوه بر توسعه ادبیات نظری حکمرای طراحی شهری، می‌تواند مبنایی برای مطالعات آینده و همچنین تحلیل پروژه‌های طراحی شهری قرار گیرد. چارچوب مفهومی ارائه‌شده قابلیت آن را دارد که به‌عنوان ابزاری برای شناسایی نقاط قوت و ضعف نظام حکمرای در پروژه‌های طراحی شهری، مقایسه تجربیات مختلف و تدوین چارچوب‌های ارزیابی مورد استفاده

قرار گیرد. همچنین، نتایج این پژوهش می‌تواند در تدوین سیاست‌ها و دستورالعمل‌های مرتبط با طراحی شهری، ارتقای هماهنگی میان نهادهای مسئول، افزایش مشارکت ذی‌نفعان و توجه بیشتر به منافع عمومی در فرآیندهای تصمیم‌گیری مورد توجه برنامه‌ریزان، مدیران شهری و مشاوران قرار گیرد.

با وجود تلاش برای پوشش جامع مطالعات موجود، این پژوهش نیز با محدودیت‌هایی همراه بوده است. یافته‌های پژوهش بر پایه مرور نظام‌مند منابع منتشرشده است و چارچوب مفهومی ارائه‌شده هنوز در پروژه‌های واقعی طراحی شهری آزمون نشده است. از این رو، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده ضمن به‌کارگیری این چارچوب در ارزیابی پروژه‌های طراحی شهری در شهرهای مختلف، میزان کارآمدی و قابلیت انطباق آن را در شرایط گوناگون بررسی کنند. همچنین، توسعه شاخص‌های عملیاتی برای سنجش هر یک از مؤلفه‌های حکمروایی طراحی شهری، بررسی روابط میان این مؤلفه‌ها در مطالعات تجربی و مقایسه الگوهای حکمروایی طراحی شهری در کشورهای مختلف، می‌تواند به تکمیل دانش موجود در این حوزه و توسعه چارچوب‌های کاربردی‌تر کمک کند.

حامیان مالی: این پژوهش هیچ‌گونه حمایت مالی یا معنوی از سوی اشخاص، سازمان‌ها یا نهادهای دولتی و غیردولتی دریافت نکرده است.

مشارکت نویسندگان: نویسنده مقاله در تمامی مراحل پژوهش، شامل طراحی پژوهش، گردآوری و تحلیل داده‌ها، تدوین چارچوب مفهومی، نگارش و بازنگری نهایی مقاله مشارکت داشته و مسئولیت کامل محتوای آن را بر عهده دارد.

اعلام عدم تعارض منافع: نویسنده اعلام می‌دارد که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی وجود نداشته است. **بیانیه شفافیت کاربست هوش مصنوعی:** نویسنده اعلام می‌کند که از ابزار هوش مصنوعی چت‌جی.پی.تی. صرفاً برای ویرایش زبانی و بهبود خوانایی متن استفاده شده است. تمامی محتوای علمی، تحلیل‌ها، نتایج و مسئولیت نهایی مقاله بر عهده نویسنده است.

قدردانی: نویسنده از همه افراد برای مشاوره علمی در این مقاله سپاس‌گزار است.

منابع

- ایزدینا، محبوبه؛ و حبیبی، میترا. (۱۴۰۰). تحلیل و ارزیابی جایگاه مال‌ها به مثابه فضای عمومی: مطالعه موردی مرکز خرید پالادیوم تهران. فصلنامه شهر پایدار، ۱(۴). <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24766631.1397.1.4.3.0>
- حنائی، تکتم؛ سروش، فهیمه؛ و محرابی، محراب. (۱۴۰۳). رهیافتی فراروش از مفهوم عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر. فصلنامه مطالعات محیطی هفت‌حصار، ۱۳(۴۹). <https://civilica.com/doc/2172573>
- حق‌شناس، زهرا؛ و محمدی، مریم. (۱۴۰۲). تدوین مدل مفهومی فضاهای هوشمند شهری. نشریه معماری و شهرسازی پایدار، ۱۱(۱)، ۵۹-۸۴. <https://doi.org/10.22061/jssaud.2023.9031.2047>
- خوش‌خبر، احسان. (۱۴۰۱). اثرگذاری حکمروایی مقبول در محقق شدن طرح‌های توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی شهرداری منطقه بیست کلان‌شهر تهران). در همایش بین‌المللی فرصت‌های سرمایه‌گذاری شهر تهران.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغت‌نامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
- دهقان، یاسمن‌سادات؛ و ذکاوت، کامران. (۱۳۹۵). مدل مدیریت خلق مکان و مؤلفه‌های سازنده کیفیت در عرصه عمومی. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۹(۱۷)، ۲۱۵-۲۲۴. <https://doi.org/10.22034/arman.2016.20372>
- طرهانی، حسین؛ و پرتوی، پروین. (۱۳۹۷). سازوکارهای تحقق منفعت عمومی در طرح‌های موفق توسعه شهری با تأکید بر نظریه های شهرسازی نیمه دوم سده بیستم. مجله صفه، ۲۸(۳). <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1683870.1397.28.3.5.6>
- کرمونا، متیو؛ بنتو، جوآو؛ و گابریلی، توماسو. (۱۴۰۰). حکمروایی طراحی شهری. ترجمه هادی پندار. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.
- Ahern, J. (2011). From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and Urban Planning*, 100(4), 341-343. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.02.021>

- Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(5), 743–758. <https://doi.org/10.1068/b3065>
- Argyris, C., & Schön, D. (1996). *Organizational learning II: Theory, method, and practice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Batchelor, D. (2023). Urban design governance in New Zealand cities: A comparative analysis. *JOURNAL OF URBAN DESIGN*. <https://doi.org/10.1080/13574809.2023.2211518>
- Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development. *Journal of the American Planning Association*, 62(3), 296–312. <https://doi.org/10.1080/01944369608975696>
- Carmona, M. (2005). *Managing public space: The overlooked dimension in urban planning and design*.
- Carmona, M. (2007). The place-shaping agenda: New roles for design in strategic planning. *Urban Design Quarterly*, 94, 4–9.
- Carmona, M. (2013). The place-shaping continuum: A theory of urban design process. *Journal of Urban Design*, 18(1), 2–36. <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.854695>
- Carmona, M. (2016). *Design governance: The CAFE experiment*. London: Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315748979>
- Carmona, M. (2017). The formal and informal tools of design governance. *Journal of Urban Design*, 22(1), 1–36. <https://doi.org/10.1080/13574809.2016.1234338>
- Carmona, M., Bento, J., & Gabrieli, T. (2023). *Urban Design Governance*. London: UCL Press.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public places, urban spaces: The dimensions of urban design*. Oxford: Architectural Press.
- Elmqvist, T. (Ed.), Fragkias, M., Goodness, J., Güneralp, B., Marcotullio, P. J., McDonald, R. I., Parnell, S., Schewenius, M., Sendstad, M., Seto, K. C., & Wilkinson, C. (2013). *Urbanization, biodiversity and ecosystem services: Challenges and opportunities: A global assessment*. Dordrecht: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-7088-1>
- Falk, N. (2011). *Masterplanning and infrastructure in new communities in Europe*. In S. Tiesdell & D. Adams (Eds.), *Urban Design in the Real Estate Development Process*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Fainstein, S. S. (2010). *The Just City*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Forester, J. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Healey, P. (2007). *Urban complexity and spatial strategies: Towards a relational planning for our times*. London: Routledge.
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2010). *Planning with complexity: An introduction to collaborative rationality for public policy*. London: Routledge.
- Jabareen, Y. (2013). Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk. *Cities*, 31, 220–229. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2012.05.004>
- Loukaitou-Sideris, A., & Banerjee, T. (1998). *Urban Design Downtown: Poetics and Politics of Form*. Berkeley, CA: University of California Press.
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions: The organizational basis of politics*. New York, NY: Free Press.
- Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38–49. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>
- Pierre, J. (2011). *The Politics of Urban Governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rydin, Y. (2007). Re-examining the role of knowledge within planning theory. *Planning Theory*, 6(1), 52–68. <https://doi.org/10.1177/1473095207075161>
- Schuster, M. (2005). *Substituting information for regulation, in search of an alternative approach to shaping urban design*. In E. Ben-Joseph & T. Szold (Eds.), *Regulating Place: Standards and the Shaping of Urban America*. New York, NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203998038>
- Schuster, M., de Monchaux, J., & Riley, C. (Eds.). (1997). *Preserving the Built Heritage: Tools for Implementation*. Hanover, NH: University Press of New England.

- Shaw, K., & Sinha, S. (2020). Urban design and governance in developing countries. *Cities*, 105, 102809. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102809>
- Tasan-Kok, T. (2013). *Governing urban diversity in Europe*. London: Routledge.
- Tasan-Kok, T., & Baeten, G. (2012). Contradictions in urban governance: The case of Europe. *Urban Studies*, 49(9), 1903–1920. <https://doi.org/10.1177/0042098012438707>
- UN-Habitat. (2016). *Urbanization and Development: Emerging Futures*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme.

